

KB Koninklijke Bibliotheek
Nationale bibliotheek van Nederland

De kracht van het netwerk

Beleidsplan 2015-2018

De kracht van het netwerk

Beleidsplan 2015-2018

Inhoudsopgave

5 Woord vooraf

6 Missie en visie

8 Strategische prioriteiten 2015-2018

9 1. Het realiseren van de nationale digitale bibliotheek

Doelstellingen 2015-2018 voor de nationale digitale bibliotheek. De klant:

- vindt eenvoudig wat de bibliotheek te bieden heeft, waar de klant ook zoekt;
- heeft een platform voor onderzoek in Nederlandse publicaties;
- heeft toegang tot zoveel mogelijk digitale content, zo vrij mogelijk voor iedereen;
- ervaart één bibliotheek, bij welk loket de klant ook aanklopt;
- wordt verleid en geholpen om gebruik te maken van de bibliotheekcollectie-Nederland;
- kan erop vertrouwen dat Nederlandse boeken, kranten en tijdschriften en internationale wetenschappelijke publicaties duurzaam toegankelijk blijven.

16 2. Het versterken van nationale en internationale samenwerking

- Stelseltaken openbare bibliotheken
- Duurzame toegang
- Nationale en internationale samenwerking en onderzoek

20 3. Randvoorwaarden

24 Colofon

Woord vooraf

voorzitter Algemeen Bestuurscollege en Algemeen Directeur

Dit beleidsplan van de Koninklijke Bibliotheek (KB) voor de periode 2015-2018 verschijnt aan de vooravond van een voor haar ingrijpende verandering, het van kracht worden van de Wet Stelsel Openbare Bibliotheekvoorzieningen (Wsob) per 1 januari 2015. De KB zal onder deze wet ook in het openbare bibliotheekveld een centrale rol spelen, waar zij dit in de wetenschappelijke informatievoorziening al jaren deed. Haar titel 'nationale bibliotheek' zal de KB nu volledig waar kunnen maken.

De uitbreiding van taken, middelen en mensen stelt de KB-organisatie de komende jaren voor belangrijke uitdagingen. Om synergie te bereiken tussen de verschillende taken, om een nieuwe gezamenlijke organisatiecultuur te creëren, om meerwaarde te genereren voor alle klanten van –vooral– de nationale digitale bibliotheek, en om gezamenlijk met de partners in het landelijke netwerk de positie van de bibliotheken te versterken en te verankeren. Met het uiteindelijke doel een belangrijke bijdrage te leveren aan het slimmer, vaardiger en creatiever worden van onze gezamenlijke klanten die zoveel mogelijk vrije toegang krijgen tot met publiek geld gefinancierde informatie.

Op weg naar dit toekomstperspectief schetst dit beleidsplan de eerste stappen. De samenvoeging van mensen en taken heeft nog niet plaatsgevonden, de Wsob is nog niet van kracht geworden. De transitie is voorbereid, maar nog niet geëffectueerd. Onze eerste zorg is de continuering van de bestaande taken van de KB en van de per 1 januari a.s. voormalige organisaties SIOB en Bibliotheek.nl. Stap voor stap zullen wij gezamenlijk in alle openheid werken aan de nieuwe invulling van het begrip 'nationale bibliotheek' en aan de verwezenlijking van een nationale digitale bibliotheek voor –in principe– alle Nederlanders.

Wij realiseren ons terdege, dat dit grote ambities zijn en zijn ons er ten volle van bewust dat het verwezenlijken hiervan een gezamenlijke betrokkenheid en inspanning vergt van iedereen die bij de KB werkt. Dat vraagt aanpassing en openheid van de organisatie en van de medewerkers.

Wij hebben er het volste vertrouwen in, dat de organisatie hiertoe in staat zal zijn.

L.C. Brinkman,
Voorzitter Algemeen Bestuurscollege

J.S.M. Savenije,
Algemeen Directeur

Maatschappelijke waarde

De maatschappelijke waarde van de KB ligt verankerd in het bij elkaar brengen van mensen en informatie. Klanten uit de hiervoor genoemde verschillende, maar ieder publiek gefinancierde, domeinen zullen op den duur kunnen profiteren van toegang tot collecties die vroeger vaak voorbehouden bleef aan deelnemers van het eigen domein. Uiteindelijk zullen alle klanten dus meer en bredere informatie ter beschikking hebben en daar hun voordeel mee kunnen doen.

Transitie

Dit beleidsplan treedt in werking op de dag dat de taken van drie organisaties bij de KB geïntegreerd worden. Het bouwt daarom, behalve op de activiteiten die de KB tot nu toe ontplooid heeft, óók voort op de activiteiten van Bibliotheek.nl (BNL), het Sectorinstituut Openbare Bibliotheken (SIOB) en de DBNL. In eerste instantie is het integratieproces gericht op continuering van de taken met behoud van de kracht van de verschillende culturen, in tweede instantie op het toegroeien naar een nieuwe organisatie, waarin 'oude' en 'nieuwe' KB-ers samen werken aan het realiseren van een gedeelde visie. In dat proces is dit beleidsplan een eerste stap en is de komende beleidsperiode er een van transitie.

Strategische prioriteiten

De missie en visie bepalen de strategische prioriteiten voor 2015-2018:

1. Het realiseren van de nationale digitale bibliotheek
2. Het versterken van nationale en internationale samenwerking.

Het realiseren van de nationale digitale bibliotheek met alle betrokken samenwerkingspartners uit de diverse domeinen is onze belangrijkste uitdaging in de komende beleidsperiode. Dat is nadrukkelijk een ambitie die we met anderen verwezenlijken, waarvoor we kennis en ervaring van anderen nodig hebben. De tweede strategische prioriteit is dan ook gericht op de context waarin we opereren: het leren van anderen en het handelen in overleg met hen. Dat doen we door ons te ontwikkelen via (inter)nationale samenwerking en onderzoek en door versterking van de samenwerking in het gehele Nederlandse bibliotheekveld.

Dit plan eindigt met de randvoorwaarden die essentieel zijn voor het realiseren van onze ambities: Human Resource Management, IT-infrastructuur en management, huisvesting en financiën.

Strategische prioriteiten 2015-2018

1. De nationale digitale bibliotheek

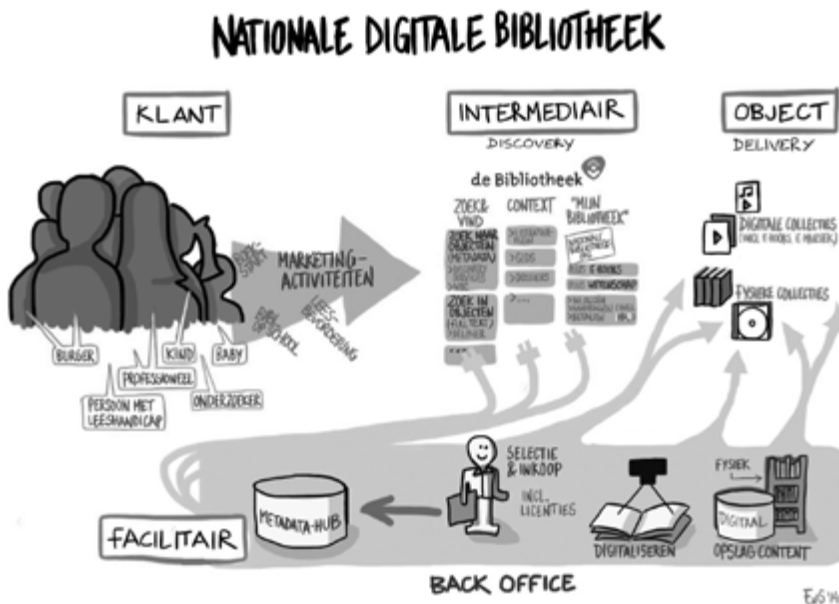
De nationale digitale bibliotheek is gericht op de klant en verbindt voor die klant alle publiek gefinancierde bibliotheken met elkaar. Terwijl 'aan de achterkant' verschillende collecties en infrastructurele onderdelen uit verschillende domeinen, gefinancierd uit diverse geldstromen, in samenwerking met wisselende stakeholders de komende jaren hechter met elkaar vervlochten zullen raken, profiteert de klant 'aan de voorkant' van de synergie. In het verwezenlijken van de nationale digitale bibliotheek komen de taken van de KB vanuit de WHW en de Wsob bij elkaar.

Omdat de klantwaarde en de daaruit volgende maatschappelijke waarde leidend is voor alle taken van de KB, formuleren we de doelstellingen vanuit de klant.

De klant:

- vindt eenvoudig wat de bibliotheek te bieden heeft, waar de klant ook zoekt;
- heeft een platform voor onderzoek in Nederlandse publicaties;
- heeft toegang tot zoveel mogelijk digitale content, zo vrij mogelijk voor iedereen;
- ervaart één bibliotheek, bij welk loket de klant ook aanklopt;
- wordt verleid en geholpen om gebruik te maken van de bibliotheekcollectie Nederland;
- kan erop vertrouwen dat Nederlandse boeken, kranten en tijdschriften en internationale wetenschappelijke publicaties duurzaam toegankelijk blijven.

De KB werkt daarvoor vanuit de publieke waarden onafhankelijkheid, betrouwbaarheid, toegankelijkheid, pluriformiteit en authenticiteit. De afbeelding hieronder geeft een schematische samenvatting van de nationale digitale bibliotheek. Links zien we de klanten, rechts de bibliotheekcollectie-Nederland, in het midden die taken die de KB uitvoert om deze mensen en informatie samen te brengen: zoeken en vinden, verleiden en helpen, klantenservice en leveringsmodellen. Deze taken worden ondersteund door een infrastructuur (de achterkant).

Wie zijn de klanten van de nationale digitale bibliotheek?

We beschouwen onze doelgroepen, onze mogelijke klanten, als een piramide met een brede basis. De nationale digitale bibliotheek is er voor alle 17 miljoen Nederlanders. Hiervan zijn er al vier miljoen lid van een openbare bibliotheek. Bijna twee miljoen volwassenen (15% van het totaal) maken gebruik van het aanbod van lokale openbare bibliotheken. Onder de jeugd ligt dit percentage nog veel hoger. Bijna een kwart van de bevolking is 20 jaar of jonger (4,25 miljoen) en het aantal jeugdleden is in de afgelopen jaren gestegen tot 2,25 miljoen (meer dan 50%). De jeugd krijgt zowel rechtstreeks als via het onderwijs speciale aandacht binnen de nationale digitale bibliotheek, onder andere met programma's als de Bibliotheek op School en BoekStart. Mensen met een leesbeperking krijgen net als andere Nederlandse burgers toegang tot de wereld van kennis, cultuur en educatie die binnen het openbare bibliotheekwerk wordt ontsloten.

De volgende lagen van de piramide worden gevormd door de doelgroepen die voornamelijk op onderzoek en wetenschappelijke informatie gericht zijn. De KB bereikt momenteel 1 miljoen gebruikers met vrij toegankelijke en betaalde diensten. Solo-onderzoekers – die niet aan een wetenschappelijke instelling verbonden zijn – en vrijetijds-historici, zoals genealogen, heemkundigen en onderzoekers van lokale geschiedenis. En mensen die, beroepsmatig of niet, op zoek zijn naar betrouwbare (gevalideerde) informatie. In de eerste plaats gaat het daarbij om de duizenden aan een instelling verbonden geesteswetenschappers, maar denk hierbij ook aan bovenlokale communities die op dit moment noch door een bibliotheek noch door een commercieel aanbod op maat bediend worden, bijvoorbeeld patiëntenverenigingen, amateur-archeologen en freelance journalisten.

Een relatief kleine, maar groeiende, groep vormt de bovenste laag. Het gaat om wetenschappers en ontwikkelaars die de grote tekstuele datasets gebruiken die de KB in de afgelopen jaren met haar samenwerkingspartners heeft opgebouwd. Steeds vaker maken geesteswetenschappers gebruik van tools, bijvoorbeeld voor informatie-extractie en datavisualisatie, om greep te krijgen op datasets die niet meer op traditionele manieren te analyseren zijn ('big data'). De KB ondersteunt deze vorm van wetenschap, de Digital Humanities, actief.

De grenzen tussen de lagen van de piramide zullen langzamerhand vervagen, steeds meer zullen de klanten van de nationale digitale bibliotheek gebruik maken van content die niet in eerste instantie voor hen was bedoeld. Niet iedereen zal zich voortdurend bedienen van al het aanbod, maar de mogelijkheid om dat te doen, is er voor iedereen.

In 2018 geven onze klanten onze dienstverlening een 8.

In 2018 komen 20 miljoen bezoeken per jaar uit bij de diensten van de nationale digitale bibliotheek.

Doelstellingen 2015-2018 voor de nationale digitale bibliotheek

De klant vindt eenvoudig wat de bibliotheek te bieden heeft, waar de klant ook zoekt

Als de maatschappelijke waarde van bibliotheken gelegen is in gebruik, is zichtbaarheid de eerste stap. Die krijgt invulling door het realiseren van de nationale bibliotheekcatalogus. Daarin vindt de klant het complete informatieaanbod van alle publiek gefinancierde bibliotheken en hoe dit gebruikt kan worden. Het zal nog vaak gaan om informatie op papier, aanwezig in fysieke bibliotheekcollecties, maar steeds meer ook om digitale informatie (e-boeken of gedigitaliseerd). Zoveel mogelijk zal het gaan om materiaal waar men gratis toegang toe heeft, maar soms is registratie of betaling een voorwaarde.

De tweede stap is nog meer van belang, om niet de klant naar de informatie te laten komen, maar de informatie naar de klant. Diezelfde verzameling gegevens, de nationale bibliotheekcatalogus, eventueel aangevuld met relevante informatie, is nodig om de informatie te kunnen presenteren op elke plek waar men zoekt. Aangezien Google de voornaamste plek is waar mensen zoeken, is het relevant om daar bij zoekvragen een 'bibliotheekpagina' te kunnen leveren, waarop helder informatie wordt gepresenteerd over wat de bibliotheek heeft en weet en hoe men dat kan gebruiken.

Hiernaast zien we voor het zoeken naar informatie over onderwerpen ook een grote toekomst in *linked data* om de vindbaarheid van bibliotheekcollecties te vergroten. De meeste zoekvragen kunnen worden teruggebracht tot vier centrale: 'wie, wat, waar, wanneer?'. De KB zal zich de komende jaren inspannen om informatie die antwoord geeft op deze vragen in context aan te bieden door ze te koppelen aan nationale en internationale kennissystemen (bijvoorbeeld DBPedia, Freebase, VIAF – Virtual International Authority File).

Om deze klantgerichte visie mogelijk te maken moet er achter de schermen veel werk gebeuren. De verschillende systemen die bibliotheken gebruiken om hun fysieke, digitale en gedigitaliseerde bezit te registreren moeten aan elkaar gekoppeld worden om een platform te ontwikkelen voor alles wat zij te bieden hebben. Dit geeft bibliotheken zelf, maar ook anderen de mogelijkheid dienstverlening op maat te realiseren.

In 2018 zijn alle relevante namen en plaatsen in de digitale content van de KB bruikbaar als linked [open] data.

De klant heeft een platform voor onderzoek in Nederlandse publicaties

Als nationale bibliotheek verzamelt en beheert de KB alles wat in of over Nederland verschenen is, vanaf de periode van het handgeschreven boek via het gedrukte naar het digitale boek. Het Nederlandse gepubliceerde erfgoed beschouwen we als een continuüm: van de Beatrijs tot de meest recente e-boeken. We voelen ons verantwoordelijk voor een kwalitatief hoogstaande dienstverlening op dit gebied, zowel voor toegang tot het geheel, als voor het uitlichten van het bijzondere.

In de afgelopen jaren is in soms langlopende projecten het in Nederland gepubliceerde, tekstuele erfgoed van de KB en andere instellingen uit het hele land gedigitaliseerd en beschikbaar gesteld op diverse websites. Na de tijd van de 'duizend bloemen' is nu de periode van uniformering en gezamenlijke doorzoekbaarheid aangebroken. Delpher – ontwikkeld met de universiteitsbibliotheken van UvA, Leiden, Utrecht en Groningen en het Meertens Instituut – is daarvan het eerste resultaat. Delpher biedt de mogelijkheid om verschillende gedigitaliseerde tekstcollecties in één keer te

doorzoeken en zo meer te vinden dan in de samenstellende afzonderlijke websites (kranten, tijdschriften, boeken, ander materiaal). Delpher zal de komende jaren verder ontwikkeld worden, zowel wat betreft (zoek)functionaliteit als content. Om zoveel mogelijk Nederlandse boeken, kranten en tijdschriften digitaal doorzoekbaar te maken bouwen we het bestaande netwerk uit met nieuwe partners.

We streven er naar om in 2018 van vijftig Nederlandse erfgoedinstellingen gedigitaliseerde content binnen Delpher doorzoekbaar te maken.

Wij bieden niet alleen digitale bronnen aan, maar willen wetenschappers ondersteunen om deze bronnen zo efficiënt mogelijk te doorzoeken, los van onze eindgebruikersdiensten. We willen ons ontwikkelen van een portal tot een platform voor onderzoek in Nederlandse publicaties. Op die manier kunnen we onze plaats in het netwerk van onderzoeksinfrastructuren (o.a. CLARIAH, DARIAH en Nederlab) innemen.

Behalve dat de KB verantwoordelijk is voor het optimaal beschikbaar stellen van de collectie als geheel, is ze dat ook voor het uitlichten en uitleggen daarvan; op basis van kennis over de collectie de mooiste werken presenteren. Dat gebeurt digitaal met bladerboeken en webexposities, maar ook fysiek. Naast onze eigen tentoonstellingen, o.a. samen met Museum Meermanno, lenen we tientallen keren per jaar bijzondere stukken uit voor exposities van derden om de rijkdom van ons cultureel erfgoed te tonen. Het behoud van de fysieke collecties blijft belangrijk, ook als ze digitaal beschikbaar zijn. Voor boekhistorisch onderzoek is het van belang om het boek in de vorm waarin het op de markt kwam beschikbaar te houden, maar ook voor de maatschappij als geheel (authenticiteit). De klant kan zo een besef van gedrukt en geschreven erfgoed krijgen en de historische sensatie van documenten met een bijzondere waarde ondergaan.

De klant heeft toegang tot zoveel mogelijk digitale content, zo vrij mogelijk voor iedereen

De norm voor gebruik is steeds meer digitaal. De KB werkt dan ook actief aan het vergroten van het aanbod van digitale content voor onderzoek en lezen, leren en informeren. Het wegnemen van beperkingen kan eveneens leiden tot grotere toegankelijkheid. Er zijn praktische, juridische en financiële beperkingen aan de vrije beschikbaarheid van informatie. We spannen ons in om deze restricties te minimaliseren. Ons uitgangspunt is vrije toegang tot zo veel mogelijk informatie; een lidmaatschap en/of betaalmiddel naar gebruik zal een voorwaarde blijven voor materiaal dat niet vrij toegankelijk is. We willen eerlijk omgaan met rechthebbenden, maar verwachten dan ook het omgekeerde. De KB trekt op auteursrechtgebied zoveel mogelijk op met andere (inter)nationale bibliotheekorganisaties en erfgoedinstellingen.

We vergroten het aanbod voor elk van de verschillende domeinen waarin de KB actief is. Vanuit het *wetenschappelijke* domein concentreren we ons op het mogelijk maken – zowel technisch als financieel – van toegang tot wetenschappelijke informatie. In de eerste plaats voor onderzoekers, maar ook voor individuen en organisaties buiten de universiteiten en onderzoeksinstellingen. Dit is van groot belang om de kennissamenleving te stimuleren en de impact van de resultaten van wetenschappelijk onderzoek te vergroten. Wij zien het daarom als een belangrijke opdracht voor de KB om *open access* van wetenschappelijke informatie te bepleiten en te ondersteunen. Waar deze hoge norm –*open access*– nog niet bereikt is, zoeken we naar andere manieren om brede

toegang tot wetenschappelijke informatie te bevorderen: bijvoorbeeld via gebruik op locatie in alle Nederlandse openbare bibliotheken (*walk-in use*).

Vanuit het *erfgoeddomein* concentreert de KB zich op digitalisering van alle Nederlandse publicaties vanaf het begin van de boekdrukkunst. Dit is een éénmalige, zeer grote inspanning. In de voorgaande beleidsperiode zijn wij er met onze partners in geslaagd om 10% van de boeken, kranten en tijdschriften die in Nederland zijn uitgegeven te digitaliseren. Het digitaliseringsproces maakt intussen deel uit van de staande organisatie en zal krachtig worden voortgezet. Om dit doel te behalen blijft het nodig met private en publieke partners samen te werken. Met ingang van 2015 voert de KB ook het beheer en de verdere uitbouw van de DBNL uit. De Nederlandse Taalunie, de Vlaamse Erfgoedbibliotheek en de KB hebben daartoe een akkoord gesloten. Daarmee ontwikkelt de organisatie zich door een andere vorm van digitalisering, gericht op het getrouw weergeven van de tekst, te incorporeren. Voor de digitalisering van het niet-commerciële aanbod (*out-of-commerce*) blijven we in gesprek met de rechthebbenden en/of auteursrechtenorganisaties, met wie wij al een aantal deelovereenkomsten hebben afgesloten voor het beschikbaar stellen van kranten, tijdschriften en boeken. We willen met anderen en recht doend aan de verschillende posities in het netwerk (auteurs, uitgevers, bibliotheken en gebruikers) pilots starten om te voorzien in de digitale leemte die ontstaan is voor de tweede helft van de twintigste eeuw.

In 2018 hebben we 90 % van alle in Nederland gepubliceerde boeken en van de meest relevante tijdschriften en kranten van vóór 1940 gedigitaliseerd.

Vanuit het *openbare bibliotheekdomein* concentreren we ons op de beschikbaarheid van e-content. In 2014 is het e-bookplatform gelanceerd, wat onmiddellijk zichtbaar werd in de afzetcijfers van e-boeken in Nederland. De beschikbaarheid van e-content is op dit moment nog niet op het niveau van het fysieke aanbod dat mensen in hun lokale bibliotheek gewend zijn. Overeenkomsten met uitgevers en auteurs zijn – zeker door het ontbreken van andere juridische mogelijkheden, zoals toepassing van leenrecht – van cruciaal belang om een volwaardig digitaal aanbod te kunnen creëren. Voor de inkoop van e-boeken, e-muziek en andere vormen van e-content voor een breed publiek is een budget beschikbaar dat op voordracht van lokale openbare bibliotheken wordt ingevuld. De afstemming over de principes voor collectievorming vindt plaats op grond van een landelijk collectieplan dat de hoofdlijnen aangeeft voor de inkoop van digitale content. Het plan is procedureel van aard en bevordert een evenwichtige en efficiënte collectieopbouw waarin de samenhang tussen de fysieke en digitale collecties in het OB-domein wordt bewaakt. In dit domein is ook het wegnemen van beperkingen door titels om te zetten naar aangepaste leesvormen een belangrijke taak. We streven een groei van het aantal titels dat wordt omgezet naar aangepaste leesvormen na.

In 2018 stellen we tenminste 50 procent van het digitale marktaanbod beschikbaar.

Het aantal titels dat per jaar wordt omgezet naar aangepaste leesvormen is eind 2018 gegroeid met 25%, naar 2.500 titels per jaar.

Eind 2018 hebben 50% meer lezers zich ingeschreven die gebruik maken van lezen in aangepaste leesvormen.

De klant ervaart één bibliotheek, bij welk loket de klant ook aanklopt

Voor de Nederlandse burger is er maar één bibliotheek, en dat is geen organisatie of gebouw, maar het geheel aan mogelijkheden waar hij of zij via de bibliotheek toegang toe krijgt. De nationale bibliotheekpas, die door de Vereniging van Openbare Bibliotheken ontwikkeld wordt, het gezamenlijke bibliotheek-beeldmerk en de gezamenlijke herkenbare aanwezigheid op het web kunnen krachtige middelen zijn om als bibliotheken eenheid uit te stralen.

De klant ervaart één bibliotheek, die een fysieke en een digitale aanwezigheid heeft. Die ervaring is het natuurlijke leidende concept in de samenhang tussen fysiek en digitaal. Er zullen fysieke klanten zijn die geen digitale diensten afnemen, er zullen digitale klanten zijn die geen fysieke diensten afnemen en velen zullen beide doen, maar allen moeten de bibliotheek als een eenheid ervaren. Een vraag op elk niveau wordt naadloos doorgeleid naar de plek in het netwerk waar deze het beste beantwoord kan worden. We zetten daarom ook in op een gezamenlijke digitale 'Mijn Bibliotheek'-omgeving.

Deze ambitie vereist dat alle bibliotheekvoorzieningen op elkaar afgestemd zijn ten dienste van de klant. De KB streeft er dan ook naar dat uiteindelijk alle publieke bibliotheekvoorzieningen in enige vorm deelnemen aan dit netwerk, dat gericht is op publieke waarde door gebruik.

De klant wordt verleid en geholpen om gebruik te maken van de bibliotheekcollectie-Nederland

Alles staat of valt met lezen. In de huidige kennissamenleving is 80% van het werk gerelateerd aan lezen en schrijven en is een goede taal- en leesvaardigheid onmisbaar om actief te zijn in de maatschappij. De commissie-Cohen, die de maatschappelijke functie van bibliotheken onderzocht, legt niet voor niets de nadruk op de bijdrage van de bibliotheek aan de kennissamenleving, door ondersteuning van leesbevorderingen en mediawijsheid. Leesbevordering, maar ook bevordering van het leesplezier zijn daarmee centrale activiteiten van de nationale digitale bibliotheek in samenwerking met het stelsel van bibliotheken.

Samen bieden we diensten om laaggeletterdheid te bestrijden en mensen te leren beter inzicht te krijgen in de waarde van (online) informatie (mediawijsheid).

Bibliotheken beperken zich niet tot het beschikbaar stellen van informatie, maar helpen de klant eruit te halen wat erin zit door ordening, attendering en uitleg. Dit geldt voor alle klanten van de nationale digitale bibliotheek, van het brede publiek tot de wetenschap. Voor alle doelgroepen zullen we digitale, landelijk gefinancierde activiteiten op dit terrein binnen het bibliotheekdomein bij elkaar brengen en waar mogelijk integreren.

De klant kan erop vertrouwen dat Nederlandse boeken, kranten en tijdschriften en internationale wetenschappelijke publicaties duurzaam toegankelijk blijven

Als bibliotheek met een lange geschiedenis draagt de KB verantwoordelijkheid voor grote fysieke collecties en sinds het midden van de jaren negentig ook voor groeiende digitale collecties.

Bibliotheek betekent letterlijk 'bewaarplaats van boeken' en hoewel de functies van de bibliotheek in de loop der jaren aanzienlijk verbreed zijn is 'bewaren' nog steeds een kernfunctie. Als de bibliotheek ervoor wil zorgen dat mensen voort kunnen bouwen op al bestaande kennis en informatie, dan moet die nog beschikbaar en bruikbaar zijn. Daarom is het garanderen van duurzame toegang tot collecties een centrale taak van de nationale bibliotheek.

In het verlengde van de fysieke depottaak bewaart de KB digitale Nederlandse boeken, kranten en tijdschriften. Daarnaast willen we een representatief deel van het Nederlandse internet bewaren (webarchivering). De groei van het aanbod van Nederlandse e-boeken blijft vooralsnog achter bij de verwachtingen, waardoor we nog altijd veel op papier verzamelen. Voor onze eigen collectievorming is digitaal de norm, en waar mogelijk streven we afbouw van de fysieke stroom na ten gunste van de digitale.

Wij zullen de komende jaren ons beleid op het gebied van digitale duurzaamheid aanscherpen. Wanneer onverhoopt een uitgever niet meer kan leveren, moet de continuïteit van de (wetenschappelijke) informatievoorziening gewaarborgd zijn. Het gebruik van de nationale digitale bibliotheek moet ook voor toekomstige generaties gewaarborgd blijven, zowel voor de universitaire gemeenschap als voor het brede publiek. Deze strategische doelstelling kan dan ook gezien worden als de 'back-up' van de nationale digitale bibliotheek.

2. Nationale en internationale samenwerking

De KB ontwikkelt zich in samenwerking met anderen. Om effectief te opereren in netwerken is het essentieel voldoende voeling te houden met de belangen, plannen en zorgen van andere spelers in het netwerk. De KB speelt verschillende – soms conflicterende – rollen in diverse domeinen. In grote lijnen zal de afweging altijd in de eerste plaats vanuit de klant en de publieke waarden van de bibliotheek worden gemaakt en vervolgens vanuit controleerbaar en efficiënt omgaan met publieke middelen. We benoemen hieronder als eerste de twee netwerken waar we de komende jaren extra in zullen investeren: de stelseltaken voor de openbare bibliotheken, en onderzoek en samenwerking op het terrein van duurzame toegang. De afbeelding op pagina 19 geeft een visuele samenvatting van onze nationale en internationale context.

Stelseltaken openbare bibliotheken

De Wet Stelsel Openbare Bibliotheekvoorzieningen (Wsob) geeft een vernieuwde, eigentijdse basis voor het functioneren van openbare bibliotheken en voor de digitale ontwikkelingen in de sector. De wet brengt meer samenhang in het stelsel, onder meer door de centrale regisseursrol voor de KB en geeft hiermee inhoud aan de verantwoordelijkheid van de landelijke overheid. Daarnaast hebben ook lokale en provinciale overheden verantwoordelijkheden voor de openbare bibliotheekvoorzieningen. Deze bibliotheken worden over het algemeen gefinancierd om een specifieke groep mensen – meestal geografisch bepaald – te bedienen. De KB heeft de opdracht juist aandacht te besteden aan de onderwerpen die het lokale overstijgen zoals een gemeenschappelijke infrastructuur, niet-geografisch gebonden doelgroepen en het aansturen van innovatie, kennisdeling en onderzoek in de sector. We zien daarmee een drieslag in het stelsel: 1. de stelseltaken: regie en advies, faciliterende en coördinerende taken en de aansturing van grootschalige programma's en projecten voor het hele bibliotheekstelsel, 2. het Wsob-deel van de nationale digitale bibliotheek en 3. lokaal ondernemerschap en lokale netwerken. In samenspraak met de andere betrokkenen, de bibliotheken zelf, de provinciale serviceorganisaties (PSO's), de Vereniging van Openbare Bibliotheken en andere partners geven we invulling aan de stelseltaken.

Onderdeel van die stelseltaken is de uniforme benadering van de klant door bibliotheken. Deze ambitie vereist dat alle bibliotheekvoorzieningen op elkaar afgestemd zijn ten dienste van de klant. De KB streeft er dan ook naar dat uiteindelijk alle publieke bibliotheekvoorzieningen in enige vorm deelnemen aan dit netwerk, dat gericht is op publieke waarde door gebruik. We zetten daarom ook in op een gezamenlijke digitale 'Mijn Bibliotheek'-omgeving. Daarnaast kunnen de nationale bibliotheekpas, die door de Vereniging van Openbare Bibliotheken ontwikkeld wordt, het gezamenlijke bibliotheek-beeldmerk en de gezamenlijke herkenbare aanwezigheid op het web krachtige middelen zijn om als bibliotheken eenheid uit te stralen.

Met grootschalige programma's ondersteunen de bibliotheken samen kinderen en volwassenen om informatie te begrijpen en te verwerken. Met de Stichting Lezen, CPNB, Stichting Lezen en Schrijven en VOB werken we in de landelijke Leescoalitie samen om zo veel mogelijk relevante partijen te binden aan de doelstellingen van het leesbeleid. Met 'Kunst van Lezen', een samenwerkingsverband tussen de bibliotheken en de Stichting Lezen, is – voortbouwend op vele jaren leesbevorderingsbeleid – de nodige ervaring opgedaan en zijn er gunstige resultaten geboekt. Succesvolle programma's, die aantoonbaar effect hebben op het leesplezier van kinderen zoals de Bibliotheek op School en BoekStart zullen we voortzetten. De KB coördineert bovendien de voorzieningen voor personen met een leesbeperking en stuurt ze aan. De uitvoering vindt momenteel plaats door de Stichting Aangepast Lezen, in samenwerking met de stichting Dedicon en de CBB.

Eind 2015 is in alle basisbibliotheken het programma BoekStart ingevoerd; eind 2018 wordt 55% van de Nederlandse baby's via hun ouders bereikt. Daarnaast voert eind 2018 85% van de basisbibliotheken het BoekStartprogramma in de kinderopvang uit, waaraan 45% van de kinderopvanginstellingen in hun gebied deelneemt.

Eind 2018 voert 85% van de basisbibliotheken het programma Bibliotheek op School uit. Zo bereiken we binnen het primair onderwijs in 2018 60% van de leerlingen. Eind 2018 is 25% van de basisbibliotheken gestart met de aanpak binnen het voortgezet onderwijs (dBosVMB0) en bereiken we 25% van de VMB0-leerlingen.

Vanaf 2015 ontwikkelen we een aanpak Bibliotheek op School voor HAVO en VWO (dBosHAVO/VWO). In 2018 heeft 10% van de bibliotheken die aanpak geïntroduceerd en bereikt daarmee 10% van de HAVO/VWO-leerlingen.

Duurzame toegang

De KB beheert de eigen papieren collecties en onderhoudt ze. Naast verantwoordelijkheid voor het eigen erfgoed heeft de KB al in de jaren '90 de verantwoordelijkheid op zich genomen voor het nationale gedrukte erfgoed. Na inventarisering en prioritering in samenwerking met het veld en met de wetenschap is het programma Metamorfoze tot stand gekomen, dat gericht is op het behoud van het papieren erfgoed. Vele collecties van universiteitsbibliotheken, openbare bibliotheken, museum- en archiefbibliotheken zijn geconserveerd. Een aantal jaren geleden is overgestapt naar digitalisering als behoudsstrategie, en is de focus uitgebreid naar geschreven erfgoed (archieven). In de periode 2015-2018 wordt Metamorfoze voortgezet en zullen de resultaten beschikbaar worden gesteld via Delpher.

In de jaren negentig nam de KB al het initiatief om publicaties van grote internationale wetenschappelijke uitgeverij die van oorsprong Nederlands zijn, zoals Elsevier en Kluwer, duurzaam op te slaan. De geografische plaats van herkomst is immers, zeker voor wetenschappelijk materiaal, steeds minder relevant. We streven er naar om 95% van de artikelen die in de Nederlandse 'big deals' zijn opgenomen duurzaam op te slaan en indien nodig te leveren aan deelnemende bibliotheken. Daarnaast willen we alle e-tijdschriften en e-boeken uit de Directory of Open Access Journals en Directory of Open Access Books opslaan.

De digitale collecties die de KB in de afgelopen twintig jaar heeft opgebouwd, zijn in veel grotere mate onderhevig aan verval dan de papieren collecties die in de tweehonderd jaar daarvoor bijeen zijn gebracht. Wij gaan ervan uit dat onze klanten ook digitale informatie op de lange termijn zo compleet mogelijk en zo authentiek mogelijk willen gebruiken. Daarom neemt de KB deel aan het (inter)nationale onderzoek op het gebied van digitale duurzaamheid. Wij nemen deel aan nationaal overleg op dit terrein binnen de NCDD (Nationale Coalitie voor Digitale Duurzaamheid). Internationaal overleggen we en werken we samen met organisaties als LIBER (het Europese samenwerkingsverband van wetenschappelijke bibliotheken) en Portico (een grote Amerikaanse digitale opslagdienst).

Digitale duurzaamheid vergt zowel technisch slimme en robuuste systemen als medewerkers met actuele kennis en vaardigheden op dit gebied.

In 2018 hebben we alle publicaties uit of over Nederland die we hebben, ook duurzaam opgeslagen. Dit certificeren we volgens stap 1 in het Europese certificeringsmodel Data Seal of Approval.

In 2018 zijn alle tijdschriften uit de Directory of Open Access Journals (DOAJ) opgeslagen. Ook bevat het digitaal magazijn in 2018 95% van de artikelen van de 'big deals' en kan die on site [= in het KB-gebouw] beschikbaar stellen; bij een *trigger event* kunnen we deze leveren aan aangesloten bibliotheken.

Wij halen in 2015 de tienduizendste Nederlandse website binnen (harvesten), we slaan deze duurzaam op en stellen ze zo open mogelijk ter beschikking. Elk jaar worden er duizend nieuwe websites aan het webarchief toegevoegd.

Nationale en internationale samenwerking en onderzoek

Zowel Europa (Horizon 2020) als Nederland (topsectorenbeleid) sturen op creatieve oplossingen voor maatschappelijke en economische problemen met behulp van onderzoek en innovatie. De complexiteit van de ontwikkelingen vraagt om een interdisciplinaire en creatieve aanpak. De KB werkt daarom graag samen met sterke nationale en internationale partners om gezamenlijk tot effectievere oplossingen te komen op alle terreinen waarop de KB actief is.

In het wetenschappelijke domein sluiten we aan op onderzoeksinfrastructuren zoals CLARIAH, DARIAH en Nederlab. We werken ook individueel samen met externe onderzoekers op het gebied van Digital Humanities; de resultaten komen eveneens ten goede aan het brede publiek. In het erfgoeddomein concentreren we ons op het beter zichtbaar, bruikbaar en houdbaar maken van de bibliotheekcollectie-Nederland. Met het Nationaal Archief, Beeld & Geluid en de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed zijn wij verantwoordelijk voor het Nederlands erfgoed, respectievelijk op het terrein van publicaties, archieven, audiovisueel materiaal en museaal en ruimtelijk erfgoed. Deze partijen vormen samen (met KNAW en DEN) het Netwerk Digitaal Erfgoed. Vanaf 2015 wordt de Nationale Strategie voorzieningen Digitaal Erfgoed uitgevoerd om het gebruik van Nederlands digitaal erfgoed te vergroten. De KB onderschrijft de doelstellingen van deze strategie. Dit betekent voor de KB de komende jaren actieve deelname in de gezamenlijke programmalijnen rond zichtbaarheid (presentatie), bruikbaarheid (verbindingen) en houdbaarheid (duurzaamheid).

We blijven een strategische partner van Europeana, dat mensen en instellingen in Europa ondersteunt om op nieuwe manieren om te gaan met hun cultureel erfgoed. We dragen bij aan The European Library, die toegang geeft tot de metadata en full text-bestanden in bibliotheekcollecties uit de Europese nationale bibliotheken en onderzoeksbibliotheken.

Lokaal blijven we samenwerken met de instellingen die mede gebruik maken van ons gebouw. Met Museum Meermanno tekenden we eind 2013 een overeenkomst, waarin we aangeven een gezamenlijk centrum voor het boek te willen opzetten bij Meermanno. We voeren een haalbaarheids-onderzoek uit naar de levensvatbaarheid en de financiering van dit centrum. Bij een positief resultaat hebben beide instellingen de intentie Meermanno onder de verantwoordelijkheid van de KB te brengen.

In de onderzoeksomgeving ontwikkelen of verkennen we jaarlijks minimaal 10 nieuwe oplossingen. Er wordt minimaal één nieuwe oplossing per jaar daadwerkelijk ingezet in onze dienstverlening.

3. Randvoorwaarden

In de komende beleidsperiode wordt de begroting van de KB bijna verdubbeld. Tegelijkertijd ligt de besteding van een groot deel van de middelen al vast (bijvoorbeeld voor personele kosten, huisvestings- en IT-kosten). Om toch verandering te kunnen bewerkstelligen is het essentieel dat deze middelen en onze medewerkers meebewegen en bijdragen aan de doelstellingen. Dat is een proces dat niet vanzelf gaat, maar zorgvuldig gestuurd moet worden. Zonder gemotiveerde en professionele medewerkers die de ruimte krijgen om effectief te zijn, kunnen we onze ambities niet realiseren. Zonder robuuste IT-infrastructuur die gegrond is in informatiebeleid, zullen we niet effectief kunnen opereren. En ons gebouw zal aangepast moeten worden aan veranderde inzichten over werken en de functie van bibliotheken.

Human Resource Management

Grote veranderingen in de externe omgeving van de KB zoals de digitalisering van de maatschappij, de invoering van de Wsob en de integratie van SIOB, BNL en DBNL hebben grote gevolgen voor de KB als organisatie. Deze veranderingen betekenen aanpassing van werkzaamheden, op management-niveau, op afdelingsniveau en op het niveau van de individuele medewerkers.

Voor alle medewerkers geldt dat hun competenties vooral moeten bijdragen aan het werken in een veranderende interne en externe omgeving. Dat betekent dat van iedereen flexibiliteit gevraagd wordt en de bereidheid om van elkaar te leren. Kennisdeling is één van de belangrijkste middelen om synergie te bewerkstelligen.

Er zal niet meteen in 2015 een samenhangende nieuwe KB-organisatie kunnen zijn. In eerste instantie willen we vooral de continuïteit van taken garanderen, met behoud van de kracht van de integrerende organisaties. Er zullen de komende jaren veel inspanningen worden gevraagd van 'oude' en 'nieuwe' KB-ers om vervolgens synergie te bereiken tussen 'oude' en 'nieuwe' taken. Daarnaast zijn er natuurlijk cultuurverschillen tussen 'oude' en 'nieuwe' KB-ers die pas tijdens de daadwerkelijke integratie duidelijk zullen worden. Deze verschillen erkennen en samen komen tot een nieuwe, door allen gedragen cultuur zal vanuit de organisatie goede begeleiding van het transitieproces vergen, waarin ruimte wordt geboden aan medewerkers om die nieuwe cultuur ook zelf mede vorm te geven.

Om de 'nieuwe' organisatie vorm te geven hebben we een transitieplan opgesteld waarin onder meer aandacht is voor werkwijzen en samenwerking, cultuur en leiderschapsontwikkeling. In het eerste kwartaal van 2016 is een evaluatie van de integratie voorzien. Het kan dan nodig zijn verdere aanpassingen aan de organisatie te doen om de uitvoering van taken te versterken en de samenwerking met onze netwerkpartners te bevorderen.

2,5% van het personeelsbudget van de KB wordt besteed aan scholing/opleiding/congresbezoek (verwerven en behouden van competenties voor de digitale bibliotheek).

IT-infrastructuur en informatiebeleid

De toekomst van de KB is digitaal, luidde de langetermijnstrategie uit 2011. Daarom wordt in dit beleidsplan IT als expliciete randvoorwaarde voor succes benoemd. Informatiebeleid draagt zorg

voor het optimaal laten aansluiten van de ICT-voorzieningen bij de doelstellingen van de organisatie. Schaalbaar en flexibel zijn kernbegrippen van het informatiebeleid dat de KB nodig heeft, met een adequate toepassing van openheid en veiligheid. De ontwikkelingen op IT-gebied en wettelijke verplichtingen vereisen ook extra aandacht voor digitale veiligheid. Hiervoor is een programma Versterken Digitale Veiligheid ingericht, dat de komende jaren uitgevoerd wordt.

De daadwerkelijke integratie van de IT-systemen van de KB en die van Bibliotheek.nl is een grote operatie, waarvan we verwachten dat die de hele komende beleidsperiode in beslag zal nemen. Om die integratie goed te laten verlopen wordt een nieuwe doelarchitectuur – de te bereiken situatie – voor de KB opgesteld. Daarin zullen bestaande afhankelijkheden tussen technische infrastructuren en applicaties/diensten zoveel mogelijk zijn opgeheven, en zal verdubbeling van systemen, applicaties en services zoveel mogelijk worden voorkomen. Tegelijkertijd werken we aan de uitvoering van de plateauplanning, die aan de architectuur gekoppeld is en de overgang naar de gewenste situatie beschrijft.

De verhouding tussen landelijke systemen, systemen van leveranciers aan de KB en systemen van leveranciers aan andere bibliotheken zal voortdurend worden afgestemd. Uitgangspunt hierbij is dat de nationale infrastructuur gericht zal zijn op het ondersteunen van de dienstverlening van bibliotheken, en niet gericht zal zijn op de dienstverlening aan bibliotheken.

Huisvesting

Het gebouw van de Koninklijke Bibliotheek is gevestigd op een A-locatie naast Den Haag CS en dateert uit het begin van de jaren '80. Na ruim dertig jaar is het pand toe aan groot onderhoud. Daarbij moeten de brandveiligheidsvoorzieningen voor 1 januari 2016 zijn aangepast aan de eisen van het 'Bouwbesluit 2012'. En bovendien moet het pand in 2020 vrij van asbest zijn, zoals opgenomen is in de 'Bouwsteen kosten van asbestinventarisatie en -saneringen' (Rijksgebouwendienst 2002).

Er is besloten gelijktijdig met deze omvangrijke onderhoudsoperaties het hele gebouw aan te passen aan de huidige en toekomstige eisen die wij en de andere huurders van het KB-gebouw stellen aan de huisvesting.

We zijn een renovatietraject gestart in samenwerking met het Rijksvastgoedbedrijf (RVB) en de medehuurders Letterkundig Museum en RKD Nederlands Instituut voor Kunstgeschiedenis, om te komen tot verbeteringen voor de publieksfunctie (dienstverlening), kantoorfunctie en opslagfunctie (magazijnen).

De voorbereiding en uitvoering van het renovatietraject zullen in de komende en volgende beleidsperiode hun beslag krijgen. Leidende gedachte is dat het gebouw zich mee ontwikkelt met de veranderende organisatie. In een primair digitale toekomst, waarbij de fysieke collectie-dienstverlening zich voornamelijk zal richten op bijzondere collecties, zullen de kantoor- en opslagfuncties van het gebouw groeien ten opzichte van de fysieke dienstverlening. Daarnaast zal de representatieve functie van het gebouw meer nadruk moeten krijgen.

Financiën

De veranderingen in taken en werkzaamheden hebben consequenties voor de financiën en de planning- & controlcyclus. De kaders voor de KB-taken en -werkzaamheden werden tot nog toe gevormd door de WHW, maar per 2015 zullen ook de Wsob en de Kaderwet ZBO van toepassing zijn. We zullen de planning- & controlcyclus aan deze drie wettelijke kaders aanpassen.

De meerjarenbegroting wordt opgesteld rekening houdend met de opgelegde taakstellingen voor ZBO's (cumulatief oplopend tot 5,3% in 2018) en de financiële kaders van de rijksbijdrage.

Onderstaande tabel geeft de verwachte ontwikkeling van de rijksbijdrage voor de KB in de komende beleidsperiode weer. Eventuele positieve resultaten zullen we toevoegen aan de bestemmingsreserve huisvesting.

Meerjarenontwikkeling Rijksbijdrage KB – periode 2015-2018

	2015	2016	2017	2018
Taken voortvloeiend uit WHW				
1 Rijksbijdrage normale bedrijfsvoering en projecten	45.947	45.159	44.359	43.933
Totaal meerjarenkader WHW	45.947	45.159	44.359	43.933
Taken voortvloeiend uit WSOB				
1 Stelseltaken & Digitale infrastructuur	21.400	21.400	21.400	21.400
2 Leesgehandicapten	11.270	11.270	11.270	11.270
3 Digitale Bibliotheek - Inkoop e content	8.000	9.200	10.600	12.200
Totaal meerjarenkader WSOB	40.670	41.870	43.270	44.870
Ontwikkeling Rijksbijdrage KB 2015-2018	86.617	87.029	87.629	88.803

NB: voor het jaar 2015 heeft het ministerie van OCW een bedrag van M€ 2,3 toegekend ter compensatie voor het verlies dat ontstaat door een negatief BTW-effect.

De KB heeft namelijk in tegenstelling tot de stichting Bibliotheek.nl geen recht op vooraf trek BTW. Deze compensatie is nog niet in bovenstaande tabel verwerkt.

Colofon

De kracht van het netwerk, beleidsplan 2015-2018 Koninklijke Bibliotheek is een uitgave van de Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.

Copyright © Koninklijke Bibliotheek, Den Haag, 2014.

Redactie en beeld: Koninklijke Bibliotheek

Beeld omslag: Koninklijke Bibliotheek, Jos Uljee

Ontwerp en opmaak: Joke Mestdagh, Amsterdam

Drukwerk: Zwaan Printmedia, Wormerveer

